

Creativiteit en spel

Hoe een eenvoudig spel leerlingen ontwerpvlugels geeft

Tekst: Mech Benjaminsen

Beeld: Robert Stieltjes en Mech Benjaminsen

Creativiteit is de laatste jaren een veelgebruikt begrip in het onderwijs. Het wordt gezien als een belangrijke vaardigheid voor de mens in de 21ste eeuw. Maar hoe krijg je, in alle overdaad aan taal en rekenen, leerlingen deze vaardigheid bijgebracht? Af en toe een kunstopdracht geven is niet genoeg. Er is meer nodig om creatief gedrag bij leerlingen te bevorderen. Het inzetten van spelelementen is een effectieve én leuke manier om creatieve vaardigheden te stimuleren, zo ontdekte Mech Benjaminsen, werkzaam voor het platform Creëer en Leer.

Er was eens... een letter E

"Er was een tijd dat de beginletter van een stuk tekst een bijzondere letter was. Een letter die ervoor zorgde dat de eindeloze lap tekst werd onderbroken en daardoor beter leesbaar. Een letter die opviel. Dit opvallen kan op heel veel manieren. Als je alleen al naar de vorm kijkt, kun je een letter op talloze wijzen maken: strak, hoekig, rond, sierlijk, open, gesloten. Wij gaan ook een beginletter maken. Om je te op weg te helpen gaan we een spel spelen: een knipspel". Zo start Benjaminsen haar les beeldende vorming. Ze laat daarbij afbeeldingen van boekverluchtingen en lettertypen zien om de culturele kaart van leerlingen uit te breiden en om ze te inspireren. Al snel zijn de leerlingen druk aan het knippen. In vijf minuten tijd ontstaat een rijke verzameling van robuuste, ranke, hoekige, knoestige, strakke en bolle E's en e's.

Spelregels Letters knippen

Maak groepjes van 4-5 leerlingen. Geef elk groepje voldoende velletjes papier (A6 formaat) en scharen. Opdracht: Knip in 5 minuten tijd zoveel mogelijk letters E/e die in vorm van elkaar verschillen. Het groepje met de meeste vormvarianten wint het spel.

Tussentijdse beschouwing

Hoe groot de variatie is, zie je pas goed als alle letters bij elkaar liggen. Benjaminsen vraagt om van de letters groepjes te maken. Bijvoorbeeld de letters die in vorm bij elkaar horen. Of letters die goed zouden passen aan het begin van een sprookje, zoals de hoofdletter E met uitgeknipte kantelen aan de drie uiteinden. "En bij wat voor soort verhaal zou deze letter passen?" Benjaminsen wijst een dikke rafelige E aan. De leerlingen vertellen over griezelverhalen en sneeuwstormen.

Ideeënrijkdom

Benjaminsen heeft gemerkt dat dit soort spelletjes veel leerlingen helpt bij het bedenken van ideeën. Ze voelen zich vanwege, of misschien wel dankzij, de spelregels niet geremd. Ze schieten niet in de kramp

omdat het in één keer goed moet zijn. Met dit type korte spelletjes ontdekken leerlingen dat ze hun ideeën vrij mogen laten komen. Alles is goed, je hoeft er niet meteen iets van te vinden. En dat zie je direct terug. Er is geen belemmering. Leerlingen zijn niet bang dat ze het niet kunnen. Ook ontdekken ze dat het delen van ideeën nog meer ideeën oplevert. Je hoeft jouw vondst niet af te schermen. Het kan juist de inspiratie zijn voor nieuwe ingevingen.

Van divergeren naar convergeren

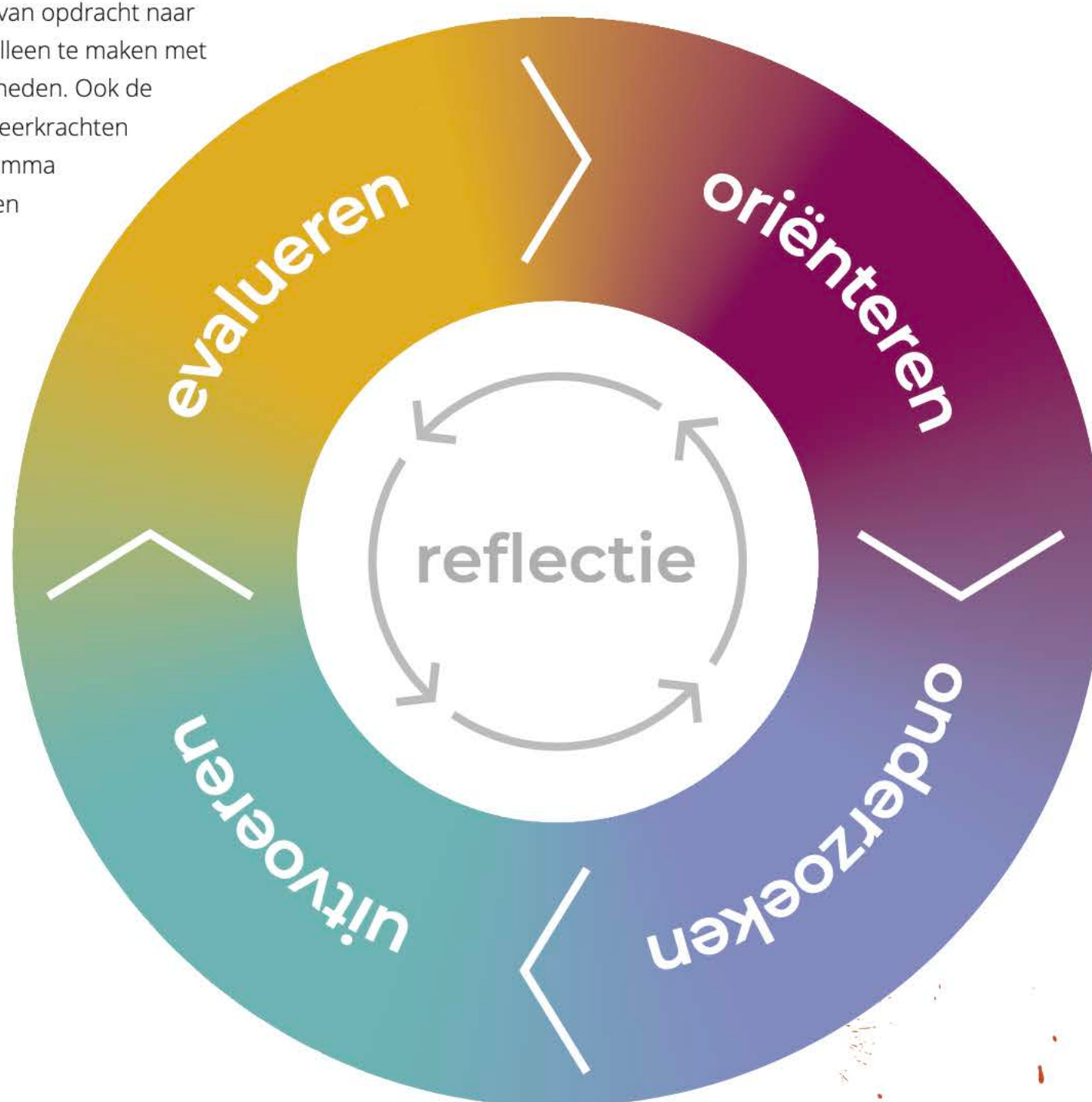
De fase na de ideeënstorm is minstens zo belangrijk. Het vormt de overgang van divergeren (ideeën bedenken) naar convergeren (keuzes maken). Samen kijken naar alles wat er is gemaakt en uit de veelheid een oplossing kiezen die past bij wat jij als maker wil vertellen. Daarvoor zijn speelse reflectievragen heel geschikt. De ene leerling groepeer een paar werkstukken, de rest van de klas raadt waarom ze gegroepeerd zijn. Herhaal de vraag een aantal keer, want je kunt op heel veel verschillende criteria een groepje samenstellen. Vaak is er een leerling die alweer een groepering heeft bedacht nog voordat je de vraag hebt gesteld. Zo doet iedereen mee en kan ook iedereen zijn eigen mening vormen.

Opbouw van de les

Dat leerlingen geneigd zijn direct van opdracht naar eindresultaat te gaan, heeft niet alleen te maken met een gebrek aan creatieve vaardigheden. Ook de opbouw van een les doet ertoe. Leerkrachten voelen de druk van hun lesprogramma en slaan de onderzoeksfase en een tussentijdse beschouwing vaak over. Benjaminsen adviseert: liever wat minder lessen met onderzoeksfase dan meer lessen zonder. Dit sluit ook aan bij de huidige onderwijskundige visie voor de kunstvakken: de procesgerichte didactiek. Leerkrachten die de kracht van de onderzoeksfase bij hun leerlingen hebben gezien, slaan deze fase nooit meer over.

Bouwsteen onderzoek

De verschillende, op spel geïnspireerde werkvormen die Benjaminsen samen met Robert Stieltjes ontwikkelde, probeerden ze samen uit op basisscholen en bij pabostudenten. En wat bleek, er was zoveel animo voor dat de spelletjes nu onderdeel zijn van het onderwijsplatform Creëer en Leer. Zowel bij de lessen voor beeldende vorming als bij drama komen ze terug in de bouwsteen onderzoek. Leerkrachten zijn er enthousiast over. Zo vertelde juf Inge van de Willibrord-school: "Ik vond het altijd lastig als leerlingen het idee van hun buurman of buurvrouw overnamen. Maar met de bouwsteen onderzoek kan ik ze goed op weg helpen in het bedenken van hun eigen ideeën".

Één spel, een veelvoud aan lessen

Alleen al met deze ene bouwsteen ‘Letters knippen’ zijn talloze lessen te geven. Wat dacht je van de les ‘Schrijven als een monnik’ waarin leerlingen als een Middeleeuwse kloosterling een letter verluchten. Of de les ‘Stem op mijn partij’, waarin ze een logo bedenken voor een politieke organisatie. Bij de les ‘Dit zijn de namen’, worden leerlingen uitgedaagd het namenmonument in Amsterdam van unieke naamplaatjes te voorzien. Of je laat leerlingen met de les ‘Chocoladeletter’ een nieuwe letter voor Sinterklaas ontwerpen. Bij al deze lessen ontdekken leerlingen dankzij het knipspel dat hun eerste idee niet altijd het beste idee is en dat beelden niet van het ene op het andere moment ontstaan, maar dat een beeld onder hun handen mag groeien.

Nog een keer

Terug naar de les met de letter E. De leerlingen kiezen op basis van de criteria van de opdracht én hun eigen voorkeuren een letter die ze verder uitwerken. Daarvoor mogen ze in dit geval versiering aanbrengen met stift. Benjaminsen geeft de leerlingen een apart vel papier om daarop verschillende arceringen uit te proberen. “Juf, nu kunnen we toch nog een keer dat spel spelen?”, vraagt een van de leerlingen. Kijk zo’n leerling heeft niet één maar honderd stappen gezet. Hij heeft ontdekt dat het spel eigenlijk een creatieve vaardigheid is die je op talloze manieren en momenten kunt inzetten.

Meer info:

Voor meer informatie over de op spel gebaseerde werkvormen van Creëer en Leer mail of kijk op de website:

 m.benjaminsen@creeerenleer.nl
 www.creeerenleer.nl